Online ISSN: 2980-9800
Print ISSN: 2981-0094
Journal of Documentary and Archival Studies
Homepage: https://docs.aqr-libjournal.ir/

Physical Education, Sport Policy and State- Led Modernization during Second Pahlavi Period: A case Study of Nishapur

Mohammad Ali Sahebkaran[1], Masoumeh Sahebkaran[2], Shahab Shahidani[3]

1. Assistant Professor, Department of Sport Management, University of Birjand, Iran.

msahebkaran@birjand.ac.ir

2. Masoumeh Sahebkaran. PhD in Iranian History and Archaeology, Lorestan University, Khoramabad, Iran. (corresponding Author).

misssahebkaran@gmail.com

3. Shahab Shahidani, Associate Professor, Department of Islamic Art, Isfahan University of Art, Isfahan, Iran

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received: 17 September 2025
Received from revised: 15 November 2025
Accepted: 7 August 2026
Available online: 1 September 2026

***Keywords*:**
Physical Education,
Sports Policy,
Second Pahlavi Period,
Nishapur,
SAKMA.

Introduction

he social history of Iranian cities during the Second Pahlavi period, particularly in areas such as education and the organization of leisure activities, remains in need of more rigorous documentary investigation. As one of the historical centers of Khorasan, Nishapur witnessed the local manifestations of the central government's broader policies during this period. One area that has received relatively little scholarly attention is physical education and sport. The Second Pahlavi state viewed sport not merely as a means of promoting public health, but also as an instrument of nation-building, social discipline, and the projection of national progress. This approach had its roots in the Reza Shah period, but acquired broader international and bureaucratic dimensions during the Second Pahlavi era. Despite the expansion of physical education policies at the national level, the ways in which these policies were implemented and adapted in provincial towns and non-central regions have received comparatively little scholarly attention. Existing research has focused predominantly on the capital. The archival records held by the National Archives and Library Organization of Iran (SAKMA), particularly Collection No. 48366/297 and related files, including Nos. 94796/293, 51043/297, and 52961/297, provide an opportunity to reassess this process in Nishapur, shedding light on the gap between the central government's policy objectives and local implementation capacity. Drawing on these archival records and the conceptual frameworks of “modernity from above,” the politics of the body, and the role of sport in nation-building, this study examines how school-based physical education, interschool competitions, the provision of sports equipment, and royal celebrations became instruments for fostering national identity and integrating peripheral towns into the national framework. It also situates Nishapur’s experience within the broader context of Iran’s participation in the 1948 and 1952 Olympic Games, highlighting the dual role of the student-athlete’s body as both a site for the projection of soft power and a symbol of modern progress.

Sahebkaran, M. (2026). ite this article: Sahebkaran, M. (2025). Physical Education, Sport Policy and State- Led Modernization during Second Pahlavi Period: A case Study of Nishapur, 5(1), 151-165. *Journal of Documentary and Archival Studies*.

© The Author(s) retain the copyright.
Publisher: The Organization of Libraries, Museums and Documents Center of Astan-e Quds Razavi.
DOI: https://doi.org/10.30481/psa.2026.600048.1128

Materials and Method

This study adopts a descriptive-analytical approach based on the analysis of historical documents. Its research corpus comprises archival records relating to physical education and sport in Nishapur during the 1330s, held at the National Archives and Library Organization of Iran (SAKMA). The primary source corpus consists of archival collection No. 48366/297, supplemented by related records concerning the Nishapur Department of Education and the National Association for Physical Education and Scouting(pish-ahangi). These documents include circulars, competition implementation plans, administrative correspondence, reports on sports festivals, and records pertaining to the procurement of sports equipment. Data were collected through the direct examination of archival documents and the extraction of their contents based on key diplomatic criteria, including date of issuance, signature, addressee, content, and enclosures. The documents were then analyzed using a qualitative content analysis approach, informed by the conceptual frameworks of "modernity from above," "the politics of the body," and "governmentality." The analysis of the documents took into account both their formal features, such as letterheads, signatures, seals, and dates, and their informational content, including administrative directives, program, reports, and correspondence. The findings were interpreted in light of historical and sociological scholarship on nation-building, the body, and modernization in contemporary Iran (Kooyagi, 2009; Balselev, 2024; Shabani, 1995, 2002; Shayegan, 2002, 2009; Doosti et al., 2013). The authenticity and reliability of the documents were assessed by cross-checking their dates, signatures, and contents against supplementary sources and secondary literature. The principal limitation of this study is its reliance on records held by SAKMA and the lack of access to all local archives in Nishapur. Nevertheless, the diversity of documentary materials provides a relatively comprehensive picture of the subject under investigation.

Findings

Archival records indicate that, from the early 1330s, physical education evolved beyond its status as a peripheral activity and became integrated into the bureaucratic apparatus of the central state. This transformation was reflected in the introduction of scheduled programs, gender-based segregation, reliance on imported equipment, and the growing association of physical education with major international events, such as the 1952 Helsinki Olympic Games. A circular issued by the Ministry of Education on 11 Dey 1331, signed by Dr. Farshad, Director General of Physical Education, stressed the need for the regular conduct of physical education classes and the encouragement of students, declaring any failure to comply with these requirements unacceptable. The circular drawing on the decisions of the National Council for School Sports, the circular characterizes physical education as a "social responsibility" and a "vital necessity," thereby transforming the student's body into an object of state policy and administrative reporting. The program of sports competitions for Nishapur's high schools in the 1330–1331 academic year is one of the key documents that clearly illustrates the prevailing bureaucratic logic. The boys' section lists the following sports: volleyball (Azar to Bahman 1330); football (the second half of Azar 1330 to the second half of Farvardin 1331); cross-country running; table tennis; basketball; gymnastics and group exercises; cycling; and track and field athletics. In the girls' section, the program included volleyball, table tennis, basketball, and gymnastics. The programe's supplementary proviso allowed for the addition of other sports, such as wrestling, boxing, tennis, swimming, skating, and skiing, provided that interested participants and qualified instructors were available. However, it stipulated that all events had to be final lists no later than 1 Ordibehesht 1331. In the run-up to the 1952 Helsinki Olympic Games, an official correspondence from the National Association for Physical Education and Scouting of Iran to the local association in Nishapur called for the compilation of detailed information on the dates when various sports disciplines were first introduced, the number of athletes, the organizational structure of the associations, competition results, and the profiles of prominent athletes. This letter indicates that Nishapur was integrated

into a multilayered network of sporting relations that extended from the school level to international congresses. Documents concerning the procurement of equipment also reveal the technological dependence underlying these activities. The letter sent by the Ministry of Culture to the Department of Culture in Nishapur on 13 Azar 1327, concerning the purchase of table tennis rackets, a net, and balls from a German exhibition at a total cost of 240 rials, demonstrates the direct connection between sports policy and the Pahlavi state's model of technological imports. The sports festival held on 4 Aban 1330, marking the anniversary of Mohammad Reza Shah's birth, provides a notable example of the intersection between sport and political ceremonies. The program for this festival included the flag anthem, mass gymnastics displays (pyramids), volleyball, basketball, table tennis, wrestling in three weight categories, and children's competitions, transforming the bodies of local athletes into a stage for the public display of political legitimacy. Similar documents relating to celebrations of the Shah's birthday in the mid-1330s reiterate this pattern, showcasing a combination of modernism, archaism, and political loyalty.

Discussion and conclusion

The findings indicate that the Pahlavi state's approach to physical education in Nishapur was twofold. On the one hand, through circulars, scheduled programs, royal celebrations, and engagement with international events, the state succeeded in turning sport into an effective instrument for reproducing political legitimacy, promoting social discipline, and fostering national identity. In this process, the bodies of students and local athletes became sites for the exercise of soft power and the public display of state-led progress. Gender segregation, the standardization of sports disciplines, and reliance on imported equipment were all integral components of this project. On the other hand, the shortage of adequate sports facilities, the lack of qualified coaches, dependence on foreign equipment, and the concentration of resources in Tehran created a deep gap between the aspirations of the central government and local implementation capacity. In Nishapur, physical education contributed less to the sustainable institutionalization of mass sport than it reflected a form of top-down modernity grounded in directives, supervision, and regulations. This gap reveals the structural limitations of the Pahlavi modernization project at the local level. From the perspective of the study's theoretical framework, the findings confirm that sports policy during the Second Pahlavi period served as an effective instrument for integrating individuals into the national project, even in non-central provincial towns. Nevertheless, the realization of this project remained contingent on local material and human capacities, thereby reproducing the Centre–periphery divide. The case of Nishapur provides a clear example of "top-down modernity," in which school sport and local athletes were mobilized to represent national order and political legitimacy. However, this process was constrained by local structural limitations and failed to bring about the sustainable institutionalization of mass sport. This study contributes to the historiography of Nishapur while also elucidating the mechanisms of Pahlavi state-building and offering comparative insights into the understanding of authoritarian modernization projects. Given the limited number and diversity of the available documentary sources, future research should incorporate oral history and supplementary written sources, including newspapers, memoirs, and other administrative reports. Furthermore, comparative studies of neighboring towns in Khorasan could help compensate for data deficiencies and enable a deeper interpretation and analysis of the evidence within the theoretical framework. Only through such an approach can local documentary research move beyond descriptive reporting towards structural and theoretical explanation.

پژوهشنامه مطالعات اسنادی و آرشیوی
شاپا الکترونیکی: ۹۸۰۰-۲۹۸۰
شاپا چاپی: ۰۰۹۴-۲۹۸۱

تربیت بدنی، سیاست ورزشی و مدرن‌سازی دولتی دوره پهلوی دوم؛ مطالعهٔ موردی نیشابور

محمدعلی صاحبکاران[۱]، معصومه صاحبکاران[۲]، شهاب شهیدانی[۳]

۱. استادیار ،گروه مدیریت ورزشی، دانشگاه بیرجند، بیرجند.ایران. msahebkaran@birjand.ac.ir
۲. دکترای تاریخ ایران دوره اسلامی.گروه تاریخ و باستان شناسی.دانشگاه لرستان.خرم آباد. ایران (.نویسنده مسئول). misssahebkaran@gmail.com
۳. .دانشیار ،گروه هنر اسلامی .دانشگاه هنر اصفهان.اصفهان .ایران.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
پژوهشی

تاریخچهٔ مقاله:
دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۲۶
بازنگری: ۱۴۰۴/۰۸/۲۴
پذیرش: ۱۴۰۵/۰۵/۱۶
انتشار: ۱۴۰۵/۰۶/۱۰

کلیدواژه‌ها:
تربیت‌بدنی،
نیشابور،
دورهٔ پهلوی دوم،
سیاست ورزشی.

چکیده

پژوهش حاضر با تکیه بر اسناد آرشیوی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما)، سازوکار نفوذ و اجرای سیاست‌های تربیت‌بدنی دولت پهلوی دوم را در سطح محلی نیشابورِ دههٔ ۱۳۳۰ش بررسی می‌کند. هدف اصلی نشان دادن چگونگی تبدیل ورزش مدرسه‌ای، مسابقات بین‌دبیرستانی، تأمین تجهیزات و جشن‌های سلطنتی به ابزاری برای هویت‌سازی ملی، انضباط اجتماعی و پیوند دادن شهرستان با پروژه‌های کلان دولتی و بین‌المللی است. پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی و بر مبنای تحلیل اسناد تاریخی است. داده‌ها شامل بخشنامه‌ها، برنامه‌های اجرایی مسابقات، مکاتبات انجمن‌های تربیت‌بدنی و گزارش‌های اداری موجود در مجموعهٔ ساکما (به‌ویژه شماره ۲۹۷/۴۸۳۶۶ و مجموعه‌های مرتبط) بوده و با رویکرد تحلیل محتوای کیفی و در چارچوب مفهومی «سیاست ورزشی» و «مدرنیته از بالا به پایین» تحلیل شده‌اند. اسناد نشان می‌دهد که از اوایل دههٔ ۱۳۳۰ تربیت‌بدنی از فعالیتی جنبی خارج شد و در قالب برنامه‌های زمان‌بندی‌شده، تفکیک جنسیتی، وابستگی به تجهیزات وارداتی و پیوند با رویدادهایی چون المپیک ۱۹۵۲ هلسینکی، بخشی از سازوکار بوروکراتیک دولت مرکزی گردید. کمبود زیرساخت، نیروی انسانی متخصص و تمرکز امکانات در تهران، شکاف میان خواست مرکز و توان اجرایی محلی را آشکار ساخت. جشن‌های ورزشی سلطنتی نیز بدن ورزشکار را به صحنه نمایش مشروعیت سیاسی تبدیل کردند. تربیت‌بدنی در نیشابور دهه ۱۳۳۰ش نمونه‌ای روشن از «مدرنیته از بالا به پایین» است که در آن ورزش مدرسه‌ای و ورزشکار محلی در خدمت بازنمایی نظم ملی و مشروعیت سیاسی قرار گرفت، هرچند این فرآیند با محدودیت‌های ساختاری محلی همراه بود و نتوانست به نهادینه‌سازی پایدار ورزش همگانی بینجامد. با توجه به محدودیت داده‌های اسنادی موجود، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی با بهره‌گیری از تاریخ شفاهی، منابع مکتوب مکمل و مقایسهٔ تطبیقی با شهرستان‌های همجوار خراسان، عمق تحلیلی این موضوع را افزایش دهند.

استناد: صاحبکاران، محمدعلی (۱۴۰۵). تربیت بدنی، سیاست ورزشی و مدرن‌سازی دولتی دوره پهلوی دوم؛ مطالعهٔ موردی نیشابور. ۵(۱)، ۱۶۵ - ۱۵۱. *پژوهشنامه مطالعات اسنادی و آرشیوی*. https://doi.org/10.30481/psa.2026.600048.1128

ناشر: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی
© نویسندگان.

مقدمه

تاریخ اجتماعی شهرهای ایران در دورهٔ پهلوی دوم، به‌ویژه در حوزه‌هایی چون آموزش، بهداشت و سامان‌دهی اوقات فراغت، همچنان نیازمند بررسی‌های دقیق اسنادی است. نیشابور به‌عنوان یکی از مراکز تاریخی خراسان بزرگ و شهری با پیشینهٔ فرهنگی دیرینه، در این دوره شاهد دگرگونی‌هایی بود که سیاست‌های کلان دولت مرکزی در آن بازتاب می‌یافت. یکی از عرصه‌های کمتر کاویده‌شده در این میان، حوزه تربیت‌بدنی و ورزش است. دولت پهلوی دوم، به‌ویژه پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ش، ورزش را نه صرفاً فعالیتی بهداشتی یا تفریحی، بلکه ابزاری برای ملت‌سازی، انضباط اجتماعی و نمایش پیشرفت ملی تلقی می‌کرد. این رویکرد ریشه در تجربیات دورهٔ رضاشاه داشت که در آن تربیت‌بدنی و پیشاهنگی به ابزار پرورش شهروندان منضبط تبدیل شده بود، اما در دورهٔ پهلوی دوم با ابعاد بین‌المللی و بوروکراتیک گسترده‌تری همراه شد. با وجود گسترش سیاست‌های تربیت‌بدنی در سطح ملی در دورهٔ پهلوی دوم و تبدیل آن به ابزاری برای مدرن‌سازی و هویت‌سازی ملی، چگونگی انتقال، اجرا و انطباق این سیاست‌ها در شهرستان‌های غیرمرکزی همچنان کمتر موردتوجه پژوهشگران قرارگرفته است. مطالعات موجود عمدتاً بر سطح ملی و پایتخت متمرکز بوده‌اند و تصویر روشنی از سازوکارهای بوروکراتیک و محدودیت‌های اجرایی در سطح محلی ارائه نمی‌دهند. اسناد آرشیوی موجود در سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما) امکان بازخوانی دقیق این فرآیند را در نیشابور به‌عنوان یکی از مراکز تاریخی و اداری خراسان فراهم می‌آورد و می‌تواند شکاف میان خواست مرکز و توان اجرایی محیط را آشکار سازد. ضرورت این پژوهش از آن روست که با وجود اهمیت سیاست‌های تربیت‌بدنی در پروژهٔ مدرن‌سازی و ملت‌سازی دورهٔ پهلوی دوم، سازوکار اجرای این سیاست‌ها در سطح شهرستان‌های غیرمرکزی همچنان کمتر موردبررسی اسنادی قرارگرفته است. مطالعات موجود عمدتاً یا بر سطح ملی متمرکز بوده‌اند و یا در سطح محلی نیشابور، بیشتر به سنت‌های زورخانه‌ای پرداخته‌اند و به اسناد رسمی دورهٔ پهلوی توجهی نداشته‌اند. از این‌رو، بازخوانی اسناد آرشیوی ساکما هم در سطح محلی، تاریخ تربیت‌بدنی نیشابور را از منظر رسمی و بوروکراتیک روشن می‌سازد و هم در سطح کلان، نمونه‌ای عینی از چگونگی اجرای سیاست‌های مدرن‌سازی دولتی در پیرامون ارائه می‌دهد.

سؤال اصلی پژوهش عبارت است از این‌که سیاست‌های تربیت‌بدنی دولت پهلوی دوم چگونه از طریق سازوکارهای بوروکراتیک به نیشابور دهه ۱۳۳۰ش منتقل شد و بدن دانش‌آموز و ورزشکار محلی چه نقشی در پروژه‌های هویت‌سازی ملی و مشروعیت سیاسی ایفا کرد؟ متعاقباً سؤالات فرعی سه‌گانه عبارت است از این‌که بدن دانش‌آموز و ورزشکار محلی چگونه در خدمت نمایش مشروعیت سیاسی قرار گرفت؟ محدودیت‌های ساختاری محلی (زیرساخت، نیروی متخصص، وابستگی به تهران) چه تأثیری بر تحقق سیاست‌های مرکزی داشت؟ پیوند ورزش محلی با رویدادهای بین‌المللی (ازجمله گردآوری اطلاعات برای المپیک ۱۹۵۲م) چگونه بازتعریف شد؟ فرضیهٔ اصلی بر این استوار است که تربیت‌بدنی در نیشابور بازتابی از مدرنیته از بالا به پایین محسوب می‌شد که بر دستور، نظارت و آیین‌نامه استوار بود و به دلیل کمبود زیرساخت و نیروی متخصص، بیشتر به نمادین‌سازی پیشرفت و نمایش مشروعیت سیاسی انجامید تا نهادینه‌سازی پایدار ورزش همگانی. متعاقباً فرضیه‌های فرعی عبارت‌اند از این‌که جشن‌های ورزشی سلطنتی و برنامه‌های نمایشی، بدن ورزشکار را به صحنه مشروعیت‌بخشی سیاسی تبدیل می‌کردند. کمبود زیرساخت و نیروی انسانی متخصص و تمرکز امکانات در تهران، شکاف میان خواست مرکز و توان اجرایی محلی را تثبیت کرد و مانع از نهادینه‌سازی پایدار شد. گردآوری اطلاعات ورزشی شهرستان برای ارائه در مجامع بین‌المللی، بیش از آنکه نشان‌دهنده پیوند عمیق محلی ـ جهانی باشد، بخشی از سازوکار گزارش‌دهی متمرکز و نمادین دولت بود.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های موجود دربارهٔ تاریخ نیشابور بیشتر بر جنبه‌های سیاسی، مذهبی یا اقتصادی تمرکز داشته‌اند و کمتر به سازوکارهای اجرای سیاست‌های فرهنگی و ورزشی در سطح محلی پرداخته‌اند. آثار معدودی مانند پژوهش تهرانچی دربارهٔ پیشینهٔ ورزش نیشابور نیز عمدتاً بر سنت‌های زورخانه‌ای متمرکز بوده‌اند و به اسناد رسمی دورهٔ پهلوی توجه چندانی نداشته‌اند. از سوی دیگر، مطالعات کلی دربارهٔ تربیت‌بدنی در ایران دورهٔ پهلوی عمدتاً بر سطح ملی و پایتخت متمرکز بوده‌اند و تصویر روشنی از چگونگی نفوذ این سیاست‌ها به شهرستان‌هایی چون نیشابور ارائه نمی‌دهند. کویاگی در بررسی خود نشان داده است که تربیت‌بدنی در دوره رضاشاه ابزاری برای شکل‌دهی به تصویر ایده‌آل مرد و زن ایرانی در خدمت ملت بود. (Koyagi, 2009) بالسلو نیز نقش پیشاهنگی را در شکل‌گیری مفهوم جدید کودکی و مردانگی ملی بررسی کرده است. (Balslev, 2024) پژوهش‌های دوستی و همکاران دربارهٔ سیاست ورزشی ایران، پیوند میان ورزش محلی و اهداف ملی را تأیید می‌کند. (Dousti, 2013) چهابی نیز با بررسی نقش سیاست در ورزش ایران و افسانهٔ غلامرضا تختی، نشان داده است که ورزش چگونه به عرصهٔ رقابت‌های سیاسی و هویت ملی تبدیل شد. (Chehabi, 1995) شایگ در مطالعات خود دربارهٔ طبقهٔ متوسط و سلامت در ایران دورهٔ بین‌جنگ، نشان داده است که ورزش و بهداشت چگونه به ابزار تمایز طبقاتی و مدرن‌سازی تبدیل شدند. (Schayegh, 2009) بااین‌حال، مطالعات مذکور عمدتاً بر سطح ملی متمرکز بوده‌اند. پژوهش حاضر می‌کوشد این خلأ را با تکیه‌بر اسناد محلی نیشابور پر کند.

چارچوب نظری

تحلیل سیاست‌های تربیت‌بدنی در نیشابور دههٔ ۱۳۳۰ش بدون اتکا به چارچوب نظری روشن، در حد گزارش اسناد باقی می‌ماند. از این‌رو، پژوهش حاضر بر سه محور مفهومی استوار است.

۱. مفهوم مدرنیته از بالا به پایین[۱]: بسیاری از پژوهشگران تاریخ معاصر ایران، ازجمله کاتوزیان و آبراهامیان، پروژه‌های توسعه‌ای پهلوی را نمونه‌ای از مدرن‌سازی آمرانه دانسته‌اند که در آن دولت الگوی مطلوب را تعریف می‌کرد و تحقق آن را به ظرفیت‌های محلی مشروط می‌ساخت. این منطق در سطح شهرستان‌هایی چون نیشابور به‌روشنی قابل‌مشاهده است، چنانکه بخشنامه‌ها و برنامه‌های اجرایی از تهران صادر می‌شد، اما کمبود امکانات و نیروی متخصص مانع از تعمیق آن‌ها می‌گردید. شکاف مرکز-پیرامون، نه به‌عنوان یک نقص تصادفی، بلکه به‌عنوان ویژگی ساختاری این الگوی مدرن‌سازی قابل‌تحلیل است.

۲. مفهوم سیاست بدن و حکومت‌مندی: در مطالعات تاریخی معاصر، بدن انسان نه موضوعی خنثی، بلکه عرصه‌ای برای اعمال نظم، نظارت و ایدئولوژی دولتی تلقی می‌شود. کویاگی نشان داده است که تربیت‌بدنی در دورهٔ رضاشاه ابزاری برای شکل‌دهی به تصویر ایده‌آل مرد و زن ایرانی در خدمت ملت بود. در دورهٔ پهلوی دوم نیز، برنامه‌های زمان‌بندی‌شده، تفکیک جنسیتی و پیوند با رویدادهای ملی و بین‌المللی، بدن دانش‌آموز را به موضوع سیاست تبدیل می‌کرد. این پژوهش از این مفهوم برای تفسیر اسناد نیشابور بهره می‌گیرد، بدون آنکه ادعای کاربست محض نظریهٔ فوکو را داشته باشد. هدف، نشان دادن چگونگی تبدیل بدن به موضوع گزارش‌دهی، نظارت و نمایش است.

۳. نقش ورزش در ملت‌سازی و مشروعیت سیاسی: پژوهش‌های چهابی و دوستی نشان می‌دهد که از دههٔ ۱۳۳۰ش، ورزش به ابزاری برای دیپلماسی نرم و نمایش پیشرفت ملی تبدیل شد. پیوند دادن فعالیت‌های محلی به رویدادهایی چون المپیک هلسینکی ۱۹۵۲م، بخشی از راهبرد آگاهانه حکومت برای ورود نمادین به گفتمان جهانی پیشرفت بود. درعین‌حال، حفظ گزینشی عناصری چون کشتی و ورزش‌های باستانی، تلاشی برای تلفیق سنت و مدرنیته و حفظ

۱. Modernization down-Top

مشروعیت فرهنگی محسوب می‌شود. این دوگانه (استانداردسازی مدرن/ بازتعریف سنت) در اسناد نیشابور نیز قابل‌ردیابی است.

این سه محور مفهومی، مبنای تفسیر اسناد این پژوهش قرارگرفته و امکان می‌دهد تا از گزارش صرف محتوای اسناد فراتر رفته و نسبت میان خواست مرکز، توان اجرایی محلی و کارکرد سیاسی تربیت‌بدنی را تحلیل کنیم. بااین‌حال، با توجه به محدودیت تعداد اسناد موجود، کاربست عمیق‌تر این چارچوب نظری نیازمند تکمیل داده‌ها با منابع مکمل (تاریخ شفاهی، گزارش‌های محلی دیگر و مقایسهٔ تطبیقی با شهرهای همجوار) است تا هضم و فراوری داده‌ها در درون نظریه به‌طور کامل‌تری صورت گیرد.

روش پژوهش

این پژوهش بر اساس روش توصیفی-تحلیلی و بر مبنای تحلیل اسناد تاریخی انجام شده است. جامعهٔ پژوهش شامل اسناد مرتبط با تربیت‌بدنی و ورزش نیشابور در دههٔ ۱۳۳۰ش موجود در سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما) است. نمونهٔ اصلی، مجموعه اسناد شماره ۲۹۷/۴۸۳۶۶ و اسناد مکمل مرتبط با ادارهٔ فرهنگ نیشابور و انجمن ملی تربیت‌بدنی است. این مجموعه شامل بخشنامه‌ها، برنامه‌های اجرایی مسابقات، مکاتبات اداری، گزارش‌های جشن‌های ورزشی و اسناد مربوط به خرید تجهیزات می‌شود. روش گردآوری داده‌ها، مطالعهٔ مستقیم اسناد آرشیوی و استخراج محتوای آن‌ها بر اساس مؤلفه‌های سندشناسی (تاریخ صدور، امضا، مخاطب، محتوا و ضمایم) بوده است. تحلیل داده‌ها با رویکرد تحلیل محتوای کیفی اسناد و در چارچوب مفاهیم «مدرنیته از بالا به پایین» و «سیاست ورزشی» صورت گرفته است. در تحلیل اسناد، به ویژگی‌های صوری (مانند سربرگ، امضا، مهر و تاریخ) و محتوای اطلاعاتی (دستورات، برنامه‌ها، گزارش‌ها و مکاتبات) توجه شده است. این روش امکان می‌دهد نه‌تنها محتوای سیاست‌ها، بلکه منطق بوروکراتیک حاکم بر آن‌ها نیز بازخوانی شود. یافته‌ها در پرتو مطالعات تاریخی و جامعه‌شناختی دربارهٔ ملت‌سازی، بدن و مدرن‌سازی در ایران معاصر تفسیر شده‌اند. اعتبار اسناد از طریق تطبیق تاریخ‌ها، امضاها و محتوای آن‌ها با منابع مکمل و مطالعات ثانویه تأیید شده است. محدودیت اصلی پژوهش، تمرکز بر اسناد موجود در ساکما و عدم دسترسی به تمامی آرشیوهای محلی نیشابور است. بااین‌حال، مجموعهٔ موردبررسی به دلیل تنوع گونه‌های اسنادی (بخشنامه، برنامه اجرایی، مکاتبه و گزارش) تصویر نسبتاً جامعی از فرآیند ارائه می‌دهد. این محدودیت، کفایت داده‌ها برای یک مقاله پژوهشی مستقل را تحت تأثیر قرار می‌دهد و نویسنده را ناگزیر می‌سازد که در پژوهش‌های آتی به منابع مکمل ازجمله تاریخ شفاهی، منابع مکتوب دیگر و نگاه تطبیقی به مناطق جغرافیایی اطراف روی آورد تا کمبود داده‌ها جبران و عمق تحلیلی افزایش یابد.

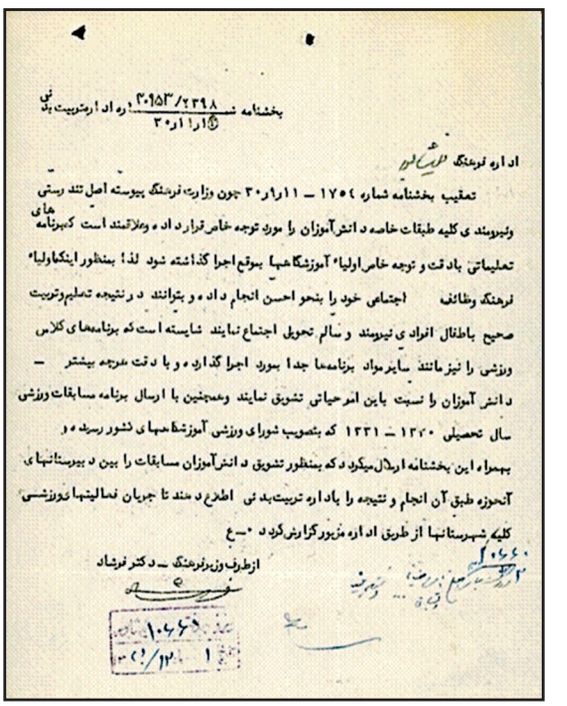
تربیت‌بدنی مدرسه‌ای و نفوذ بوروکراسی مرکزی

تحولات حوزهٔ تربیت‌بدنی و ورزش در نیشابورِ دههٔ ۱۳۳۰ش، امری نیست که بتوان آن را صرفاً در چارچوب اصلاحات آموزشی یا بهداشتی تحلیل نمود، بلکه این دگرگونی‌ها تجلی عینی پروژهٔ کلان دولت در راستای ملت‌سازی و مدرن‌سازی محسوب می‌شوند. دولت پهلوی با اتخاذ نگاهی ابزاری و راهبردی به نظام آموزشی، مدرسه را به‌عنوان مهم‌ترین نهاد جامعه‌پذیری رسمی می‌شناخت و وزارت فرهنگ، به‌عنوان متولی این حوزه، نقش محوری در انتقال ارزش‌های مدرنیتهٔ دولتی و نظم ناسیونالیستی ایفا می‌کرد. در این مسیر، تربیت‌بدنی جایگاهی فراتر از یک درس فرعی یافت و به یکی از مؤلفه‌های اصلی سیاست فرهنگی دولت بدل شد.

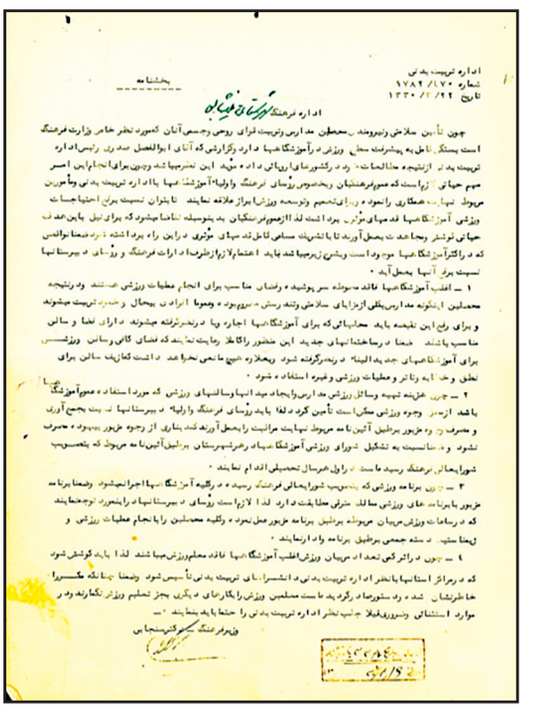
بخشنامه وزارت فرهنگ و استانداردسازی نظارت‌شده

بخشنامه‌ای از طرف وزارت فرهنگ، ادارهٔ کل تربیت‌بدنی در تاریخ ۱۳۳۱/۱۰/۱۱ به مدیریت فرهنگ نیشابور ابلاغ شده است که در آن، ضمن یادآوری مفاد بخشنامه شمارهٔ ۱۷۰۴، بر ضرورت برگزاری منظم کلاس‌های تربیت‌بدنی و تشویق دانش‌آموزان به مشارکت فعال در آن‌ها تأکید شده است. در این دستور، با استناد به تصمیمات شورای ورزشی آموزشگاه‌های کشور، تصریح گردیده است که اجرای صحیح و کامل برنامه‌های تربیت‌بدنی، امری حیاتی است و از مدیران و معلمان انتظار می‌رود که با جدیت کامل وظایف اجتماعی خود را در این زمینه انجام دهند. در پایان نیز هشدار داده شده که هرگونه کوتاهی یا سستی در اجرای این برنامه‌ها قابل‌قبول نخواهد بود. بخشنامه به امضای وزیر فرهنگ وقت، دکتر فرشاد، رسیده است. (ساکما: ۲۹۷/۴۸۳۶۶) (تصویر ۱-۲)

این بخشنامه را می‌توان به‌عنوان سندی مهم در استانداردسازی و نظارت متمرکز بر تربیت‌بدنی در عصر پهلوی دوم دانست. دولت با تعریف تربیت‌بدنی به‌عنوان «وظیفهٔ اجتماعی» و «امر حیاتی»، بدنِ دانش‌آموز را به موضوع سیاست و گزارش‌دهی تبدیل می‌کند. در نیشابور، این دستور نه‌تنها جنبه اجرایی داشت، بلکه کانونی برای نفوذ گفتمان بوروکراتیزه‌شدهٔ مرکز در ساختار محلی آموزش محسوب می‌شد. اشارهٔ صریح بخشنامه به «شورای ورزشی آموزشگاه‌های کشور» دلالتی بر استقرار یک ساختار بوروکراتیکِ کاملاً متمرکز در حوزهٔ ورزش و تربیت‌بدنی دارد. از منظر چارچوب نظری پژوهش، این سند نمونه‌ای از منطق «مدرنیته از بالا» است که در آن الگوی مطلوب از مرکز تعریف و به شهرستان ابلاغ می‌شود. بدین ترتیب، بدن دانش‌آموز نه صرفاً موضوع تربیت جسمانی، بلکه میدان اعمال قدرت بوروکراتیک و ابزار بازتولید نظم ملی می‌گردد؛ امری که با مفهوم حکومت‌مندی و سیاست بدن هم‌خوانی دارد.

تصویر ۱: بخشنامه وزارت فرهنگ به ادارهٔ فرهنگ نیشابور دربارهٔ اجرای برنامه‌های تربیت‌بدنی (ساکما، ۲۹۷/۴۸۳۶۶)

تصویر ۲: بخشنامهٔ ادارهٔ تربیت‌بدنی دربارهٔ اهمیت تربیت‌بدنی و ضرورت همکاری رؤسای فرهنگ شهرستان‌ها (ساکما، ۲۹۷/۴۸۳۶۶)

مسابقات بین‌دبیرستانی و برنامه‌ریزی بوروکراتیک

یکی از مهم‌ترین سازوکارهای دولت برای ارزیابی عملکرد نظام تربیت‌بدنی و هم‌زمان تقویت روحیهٔ ملی‌گرایانه، برگزاری مسابقات بین‌دبیرستانی در سطح هر حوزهٔ آموزشی بود. این رقابت‌ها فراتر از یک رویداد سادهٔ ورزشی عمل می‌کردند و در عمل به ابزاری برای پیشبرد اهداف بوروکراتیک و نمادین دولت پهلوی تبدیل می‌شدند. نخست، این مسابقات نقش اساسی در اجتماعی‌سازی رقابت‌پذیری ایفا می‌کردند. دوم، مسابقات بین‌دبیرستانی کارکردی نمایشی و نمادین داشتند و فرصتی فراهم می‌کردند تا خانواده‌ها و جامعهٔ محلی نیشابور، پیشرفت جسمانی و توانمندی نسل جوان را به‌صورت عینی مشاهده کنند. برنامه مسابقه‌های ورزشی دبیرستان‌ها، سال تحصیلی ۱۳۳۰–۱۳۳۱ش نیشابور یکی از اسناد آرشیوی کلیدی است که به‌مثابهٔ پیوست اجرایی بخشنامه‌های وزارتی سال ۱۳۳۰ش، نقشهٔ راه ادارهٔ فرهنگ نیشابور را برای تحقق سیاست موسوم به تربیت‌بدنی مدرن ترسیم می‌کند. (جدول ۱)

جدول ۱: برنامهٔ مسابقه‌های ورزشی دبیرستان‌های نیشابور، سال تحصیلی ۱۳۳۰-۱۳۳۱ (ساکما، ۲۹۷/۴۸۳۶۶)

شماره	نوع مسابقه	تاریخ شروع	تاریخ ختم	ملاحظات
قسمت پسران				
۱	والیبال	آذرماه ۱۳۳۰	بهمن‌ماه ۱۳۳۰	—
۲	فوتبال	نیمهٔ دوم آذرماه ۱۳۳۰	نیمهٔ دوم فروردین ۱۳۳۱	—
۳	دو و صحرانوردی	اواخر آذرماه ۱۳۳۰	نیمهٔ دوم فروردین ۱۳۳۱	—
۴	پینگ‌پونگ	دی‌ماه ۱۳۳۰	نیمهٔ دوم فروردین ۱۳۳۱	—
۵	بسکتبال	اسفندماه ۱۳۳۰	نیمهٔ دوم فروردین ۱۳۳۱	—
۶	ژیمناستیک و دسته‌جمعی	نیمهٔ دوم فروردین ۱۳۳۱	نیمهٔ دوم اردیبهشت ۱۳۳۱	—
۷	دوچرخه‌سواری	نیمه دوم فروردین ۱۳۳۱	نیمه دوم اردیبهشت ۱۳۳۱	—
۸	دوومیدانی	هفته آخر فروردین ۱۳۳۱	هفته آخر اردیبهشت ۱۳۳۱	—
قسمت دختران				
۱	والیبال	آذرماه ۱۳۳۰	دی‌ماه ۱۳۳۰	—
۲	پینگ‌پونگ	دی‌ماه ۱۳۳۰	اسفندماه ۱۳۳۰	—
۳	بسکتبال	اسفندماه ۱۳۳۰	هفته آخر فروردین ۱۳۳۱	—
۴	ژیمناستیک و دسته‌جمعی	هفته آخر فروردین ۱۳۳۱	هفته آخر اردیبهشت ۱۳۳۱	—

این اسناد صرفاً فهرستی از رشته‌های ورزشی یا جدول زمان‌بندی مسابقات نیست، بلکه بازتاب‌دهندهٔ منطق بوروکراتیک حاکم بر نظام آموزشی و ورزشی دورهٔ پهلوی دوم است. دقت در تعیین زمان، نوع مسابقه، تفکیک آموزشگاهی و تأکید بر اجرای منظم برنامه‌ها نشان می‌دهد که ورزش مدرسه‌ای از یک فعالیت جانبی خارج‌شده و در قالب نظامی اداری، قابل‌سنجش و قابل گزارش‌دهی تعریف شده است. از منظر چارچوب نظری، این برنامه نمونه‌ای از استانداردسازی بوروکراتیک است که فعالیت ورزشی را به امری قابل نظارت و گزارش تبدیل می‌کند.

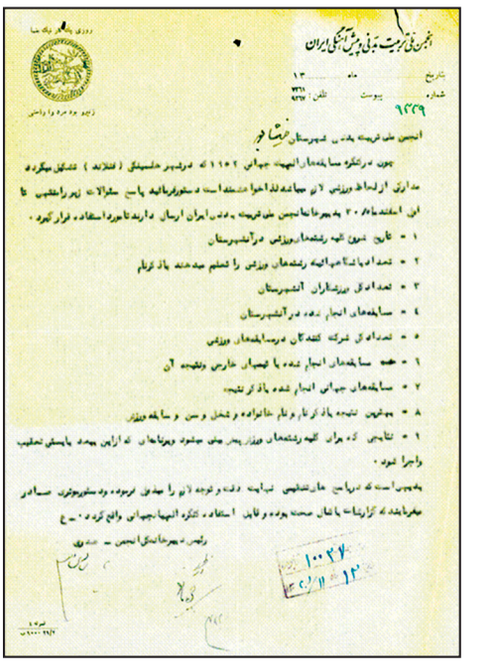
تبصره‌های این برنامه نیز قابل‌توجه است. تبصره نخست بیان می‌کند که تاریخ شروع و خاتمهٔ برخی مواد مسابقات،

به دلیل مقتضیات محلی یا نامساعد بودن شرایط جوی، ممکن است تغییر یابد. بااین‌حال، تأکید می‌شود که کلیهٔ مواد برنامه باید حداکثر تا اول اردیبهشت ۱۳۳۱ش اجرا و نهایی شود. این تبصره را می‌توان نشانه‌ای از انعطاف‌پذیری نسبی بوروکراسی محلی در برابر واقعیت‌های اجرایی شهرستان تفسیر کرد؛ نوعی از انعطاف‌پذیری که درعین‌حال در چارچوب الزامات زمانی مرکز باقی می‌ماند و شکاف مرکز-پیرامون را آشکار می‌سازد.

تبصرهٔ دوم دامنه برنامه را فراتر از مواد مندرج در جدول اصلی گسترش می‌دهد و اجازه می‌دهد در رشته‌هایی نظیر کشتی، مشت‌زنی، ژیمناستیک هنری، تنیس، شنا، اسکیت و اسکی، در صورت تشکیل کلاس‌های تمرینی زیر نظر معلمان مربوط و وجود داوطلبان کافی، مسابقات به‌طور رسمی برگزار شود. این شکاف، دقیقاً ویژگی ساختاری مدرنیته از بالا به پایین را بازتاب می‌دهد، چنانکه الگو از مرکز دیکته می‌شود، اما ظرفیت محلی اجازه تعمیق کامل آن را نمی‌دهد.

گردآوری اطلاعات ورزشی نیشابور برای ارائه در کنگرهٔ المپیک ۱۹۵۲م هلسینکی

ورزش در ایران دورهٔ پهلوی دوم را نمی‌توان صرفاً در چارچوب سیاست‌های داخلی سلامت، آموزش یا سامان‌دهی اوقات فراغت تحلیل نمود. در این دوره، ورزش به‌تدریج به یکی از ابزارهای کلیدی دولت برای بازنمایی مدرنیته، نمایش توانمندی ملی و تثبیت جایگاه ایران در نظم نوین بین‌المللی تبدیل شد. در این چارچوب، مکاتبهٔ رسمی میان انجمن ملی تربیت‌بدنی و پیش‌آهنگی ایران و انجمن ملی تربیت‌بدنی شهرستان نیشابور در آستانهٔ برگزاری المپیک ۱۹۵۲م هلسینکی، یکی از گویاترین اسناد موجود محسوب می‌شود. (تصویر ۳) هدف این نامه، گردآوری اطلاعاتی دقیق، نظام‌مند و قابل‌اتکا از وضعیت ورزش در نیشابور بود. اطلاعاتی که از تاریخ آغاز فعالیت رشته‌های ورزشی و تعداد ورزشکاران فراتر می‌رفت و شامل ساختار تشکیلاتی انجمن‌ها، نتایج مسابقات داخلی و بین‌المللی و حتی مشخصات فردی ورزشکاران شاخص می‌شد.

انجمن ملی تربیت بدنی و پیش‌آهنگی ایران

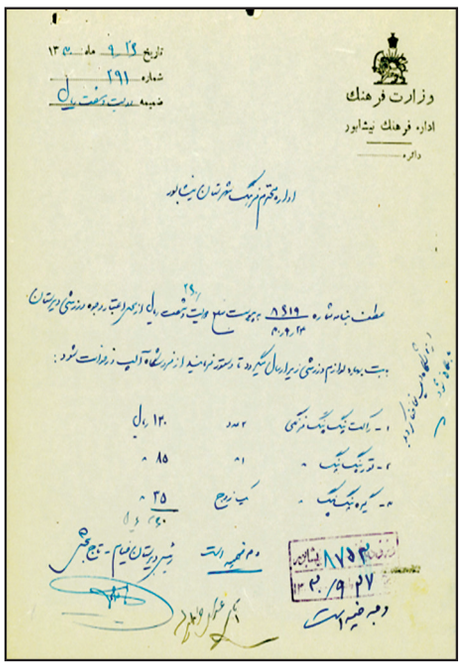
انجمن ملی تربیت بدنی شهرستان نیشابور

تصویر ۳: نامهٔ انجمن ملی تربیت‌بدنی و پیش‌آهنگی ایران دربارهٔ گردآوری اطلاعات ورزشی نیشابور برای کنگرهٔ المپیک جهانی ۱۹۵۲م هلسینکی (ساکما ۲۹۷/۴۸۳۶۶)

این اسناد به‌روشنی نشان می‌دهد که نیشابور، به‌عنوان شهری غیرمرکزی، درون‌شبکه‌ای چندلایه از مناسبات ورزشی قرارگرفته بود. شبکه‌ای که از سطح آموزشگاه‌ها و انجمن‌های شهرستانی آغاز می‌شد، از نهادهای ملی عبور می‌کرد و نهایتاً به کنگره‌های بین‌المللی المپیک پیوند می‌خورد. بااین‌حال، باید تأکید کرد که این پیوند بیش از آنکه نشان‌دهندهٔ مشارکت عمیق محلی در عرصهٔ بین‌المللی باشد، بخشی از سازوکار گزارش‌دهی متمرکز و نمادین دولت بود که هدف آن تهیه مدارک استاندارد برای ارائه در مجامع بین‌المللی به‌شمار می‌آمد. از منظر نظریهٔ ملت‌سازی و مشروعیت سیاسی، این فرآیند نمونه‌ای از تبدیل بدن ورزشکار محلی به ابزار دیپلماسی نرم و نمایش پیشرفت ملی است.

تجهیزات، وابستگی تکنولوژیک و بعد اقتصادی

تحلیل سیاست‌های ورزشی در دورهٔ پهلوی دوم، آن‌گونه که در اغلب پژوهش‌های تاریخی و اجتماعی بازتاب یافته، عمدتاً بر کارکردهای ایدئولوژیک، تربیتی و هویت‌ساز ورزش متمرکز بوده است، حال آن‌که تحقق این سیاست‌ها بدون شکل‌گیری شبکه‌ای از زیرساخت‌های مادی، مناسبات اقتصادی و سازوکارهای تأمین و توزیع تجهیزات ورزشی اساساً امکان‌پذیر نبود. از این منظر، اسناد مربوط به خرید، واردات و قیمت‌گذاری لوازم ورزشی، لایه‌ای کمتر دیده‌شده، اما بنیانی از پروژهٔ مدرنیزاسیون دولتی را آشکار می‌سازند. در این چارچوب، نامهٔ صادره از سوی وزارت فرهنگ به اداره فرهنگ نیشابور به تاریخ ۱۳۲۷/۹/۱۳ یکی از شفاف‌ترین شواهد مادی و اقتصادی سیاست ورزش دولتی محسوب می‌شود. (ساکما: ۲۹۷/۴۸۳۶۶) این سند مستقیماً به مسئله تأمین تجهیزات ورزشی برای درس تربیت‌بدنی در دبیرستان می‌پردازد. ارجاع صریح سند به «نمایشگاه آلمان» به‌عنوان محل تأمین لوازم پینگ‌پونگ، پیوند مستقیم سیاست ورزش با الگوی واردات فناورانه و کالایی دولت پهلوی را برجسته می‌کند. فهرست اقلام شامل راکت، تور و گوی با قیمت‌های دقیق (مجموع ۲۴۰ ریال) ذکر شده است. (تصویر ۴-۵)

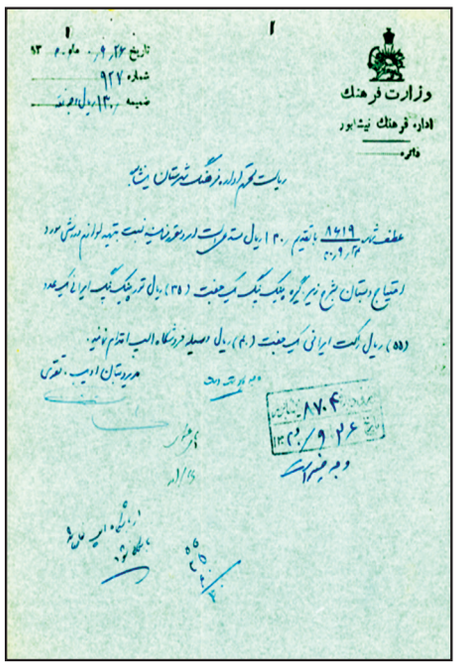

وزارت فرهنگ
اداره فرهنگ نیشابور

اداره محترم فرهنگ شهرستان نیشابور

۱- راکت پینگ پونگ ترکی ۲ عدد ۱۲۰ ریال
۲- توپ پینگ پونگ ۱ ۸۵ «
۳- گوی پینگ پونگ ۱ کیس ۳۵ «

تصویر ۴: مکاتبهٔ ادارهٔ فرهنگ نیشابور دربارهٔ خرید لوازم ورزشی (راکت، تور و گوی پینگ‌پونگ) (ساکما، ۲۹۷/۴۸۳۶۶)

وزارت فرهنگ
اداره فرهنگ نیشابور

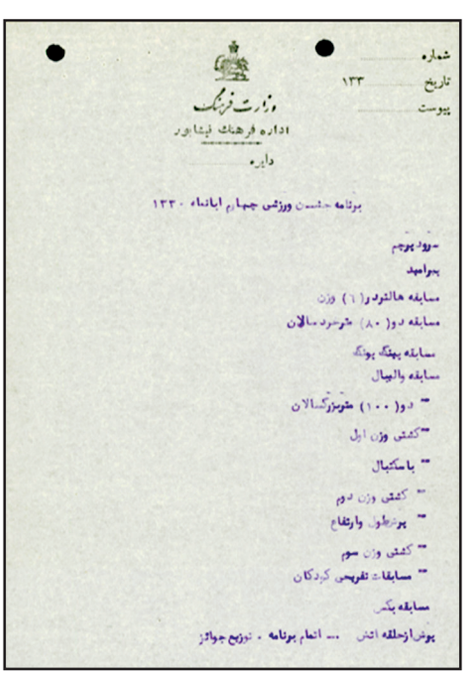
ریاست محترم اداره فرهنگ شهرستان نیشابور

تصویر ۵: سند مربوط به تأمین تجهیزات ورزشی و هزینه‌های مرتبط (ساکما ۲۹۷/۴۸۳۶۶)

این وابستگی تکنولوژیک، بخشی از الگوی کلی توسعه در دورهٔ پهلوی بود که در آن بسیاری از برنامه‌های مدرن‌سازی به واردات کالا و فناوری وابسته بودند. در حوزهٔ ورزش نیز، اجرای برنامه‌های مدرسه‌ای بدون تجهیزات استاندارد دشوار می‌نمود و این امر شکاف میان خواست مرکز و توان اجرایی محیط را عمیق‌تر می‌ساخت. درنتیجه، تربیت‌بدنی مدرسه‌ای در نیشابور بیش از آنکه به ورزش همگانی پایدار بینجامد، به نمایش نمادین مدرنیته تبدیل شد. این یافته، فرضیهٔ اصلی پژوهش را تأیید می‌کند: مدرنیته از بالا به پایین در سطح محلی بیشتر به نمادین‌سازی تا نهادینه‌سازی پایدار می‌انجامد.

جشن‌های ورزشی و هویت‌سازی سیاسی

جشن ورزشی چهارم آبان ۱۳۳۰ش نیشابور، هم‌زمان با سالروز تولد محمدرضا شاه، نمونه‌ای شاخص از پیوند ورزش با آیین‌های سیاسی است. برنامهٔ این جشن که توسط ادارهٔ فرهنگ نیشابور تنظیم‌شده، ترکیبی از سرود پرچم، نمایش‌های ژیمناستیک دسته‌جمعی (پیرامید)، ورزش‌های مدرن (والیبال، بسکتبال، پینگ‌پونگ)، کشتی در سه وزن و مسابقات کودکان را در بر می‌گیرد. این ترکیب، استراتژی دوگانهٔ دولت را نشان می‌دهد: همسویی با استانداردهای بین‌المللی از یک‌سو و بازتعریف و استانداردسازی سنت‌های بومی از سوی دیگر. حضور کشتی در کنار ورزش‌های مدرن، تلاشی برای تلفیق سنت و مدرنیته بود. (تصویر ۶)

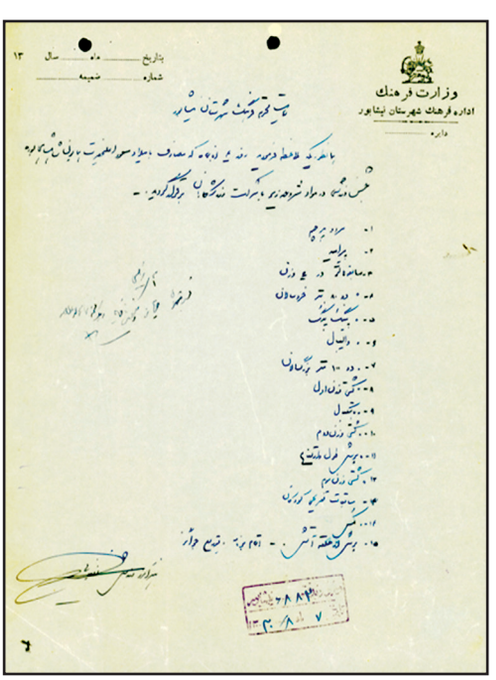
وزارت فرهنگ
اداره فرهنگ نیشابور
دایره

برنامه جشن ورزشی چهارم آبانماه ۱۳۳۰

- سرود پرچم
- پیرامید
- مسابقه هالتودر (۱) وزن
- مسابقه دو (۸۰) متر مردان سالان
- مسابقه پینگ پونگ
- مسابقه والیبال
- دو (۱۰۰) متر مردان سالان
- کشتی وزن اول
- باسکتبال
- کشتی وزن دوم
- پرش طول و ارتفاع
- کشتی وزن سوم
- مسابقات تفریحی کودکان
- مسابقه پنگ

پوشاز ظهر اتش ... اتمام برنامه - توزیع جوایز

شکل ۶: برنامهٔ جشن ورزشی چهارم آبان ۱۳۳۰ش نیشابور (ساکما، ۲۹۷/۴۸۳۶۶)

وزارت فرهنگ
اداره فرهنگ شهرستان نیشابور

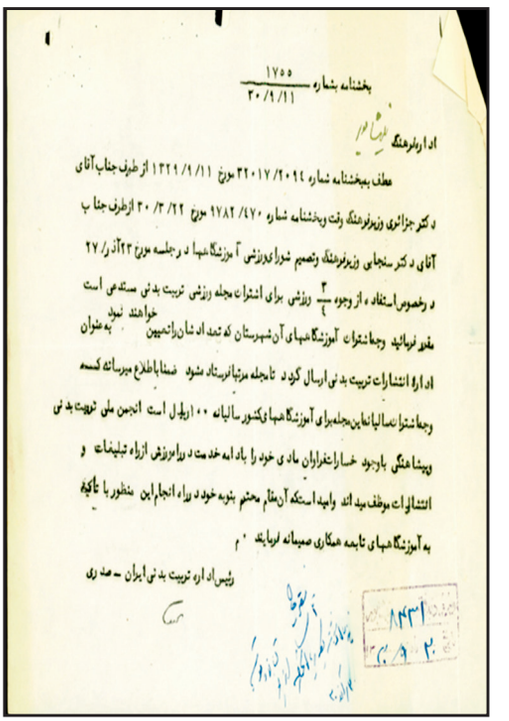
تصویر ۷: فهرست فعالیت‌های جشن ورزشی (سرود پرچم، پیرامید، مسابقات و کشتی) (ساکما، ۲۹۷/۴۸۳۶۶)

اسناد مشابه مربوط به جشن‌های میلاد شاهنشاهی در میانهٔ دههٔ ۱۳۳۰ش نیز همین منطق را تکرار می‌کنند. فهرست پانزده‌گانهٔ فعالیت‌ها، از مسابقهٔ پرچم و دوهای استاندارد گرفته تا کشتی و «مراسم واقعه آتش»، بیانگر تلاشی آگاهانه برای تلفیق مدرنیسم، باستان‌گرایی و وفاداری سیاسی است. از منظر چارچوب نظری پژوهش، جشن‌های ورزشی بدن ورزشکار را به صحنه نمایش مشروعیت سیاسی تبدیل می‌کردند. حضور مقامات محلی، اجرای سرودهای ملی و ترکیب ورزش‌های مدرن با عناصر سنتی، پیامی روشن به مخاطبان محلی و مرکزی ارسال می‌کرد: نیشابور بخشی از پروژهٔ ملی

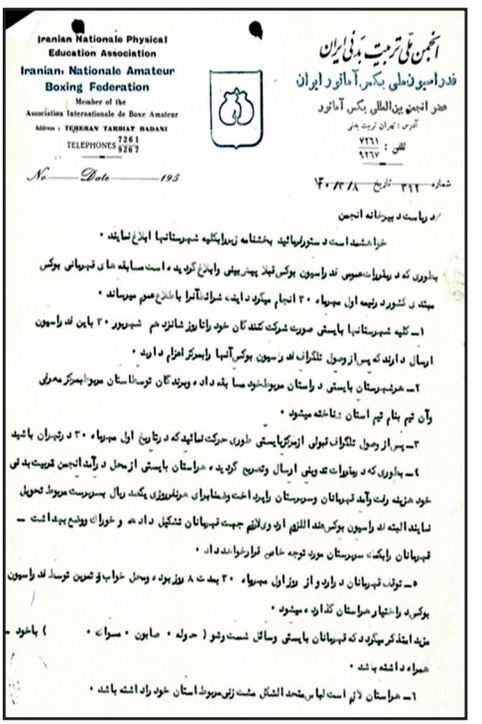
مدرن‌سازی است و وفاداری خود را به نظام سیاسی نشان می‌دهد. این چنین، بدن ورزشکار محلی به میدان تلاقی سه محور نظری پژوهش (مدرنیته از بالا، سیاست بدن و ملت‌سازی) بدل می‌شود.

سایر مکاتبات انجمن‌ها و فدراسیون‌ها

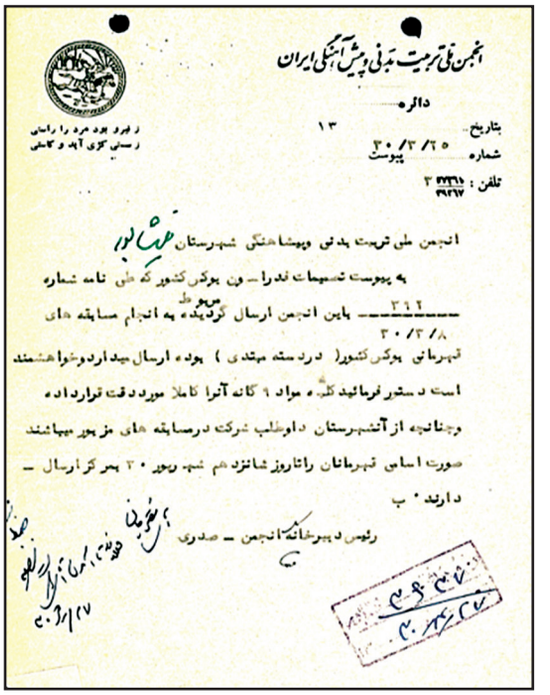
اسناد انجمن ملی بوکس آماتور ایران و مکاتبات مربوط به مسابقات قهرمانی و اعزام ورزشکاران نیز نشان‌دهندهٔ گسترش شبکهٔ سازمانی ورزش در سطح کشور و تلاش برای استانداردسازی رقابت‌هاست. همچنین، اسناد مربوط به اشتراک مجلهٔ تربیت‌بدنی و تشویق مدارس به استفاده از آن، بعد تبلیغی و آموزشی سیاست ورزشی را آشکار می‌سازد. (تصویر ۸-۹)

تصویر ۸: نامهٔ فدراسیون ملی بوکس آماتور ایران دربارهٔ مسابقات قهرمانی و شرایط شرکت استان‌ها (ساکما، ۲۹۷/۴۸۳۶۶)

تصویر ۹: بخشنامه دربارهٔ اشتراک مجلهٔ تربیت‌بدنی برای آموزشگاه‌ها (ساکما، ۲۹۷/۴۸۳۶۶)

انجمن ملی تربیت بدنی و پیش آهنگی ایران

دائره

بتاریخ ۱۳۰۷/۳/۲۵

شماره پیوست

تلفن :

انجمن ملی تربیت بدنی و پیشاهنگی شهرستان نیشابور

به پیوست تصمیمات تدارکاتی مربوط به برگزاری کشوری که طی نامه شماره ۳۲۲ مورخ ۳۰/۳/۸ باین انجمن ارسال گردیده به انجام مسابقه های قهرمانی کشوری (دوره سه مبتدی) بوده ارسال میدارد خواهشمند است دستور فرمائید کلیه مواد ۹ گانه آنرا کاملا مورد دقت قرارداده وچنانچه از آنشهرستان داوطلب شرکت درمسابقه های مزبور میباشند صورت اسامی قهرمانان راتاروز شانزدهم شهریور ۳۰ بمرکز ارسال دارند ۰ ب

رئیس دبیرخانه انجمن ـ صدری

۳۰/۳/۲۷

تصویر ۱۰: نامهٔ انجمن ملی تربیت‌بدنی و پیش‌آهنگی ایران به انجمن محلی نیشابور (ساکما، ۲۹۷/۴۸۳۶۶)

نتیجه

بررسی مجموعه اسناد آرشیوی دههٔ ۱۳۳۰ش نشان می‌دهد که عملکرد دولت پهلوی در حوزهٔ تربیت‌بدنی نیشابور ماهیتی دو وجهی داشت. از یک‌سو، دولت توانست از طریق بخشنامه‌ها، برنامه‌های زمان‌بندی‌شده، جشن‌های سلطنتی و پیوند با رویدادهای بین‌المللی، ورزش را به ابزاری مؤثر برای بازتولید مشروعیت سیاسی، انضباط اجتماعی و هویت ملی تبدیل کند. بدن دانش‌آموز و ورزشکار محلی در این فرآیند به میدانی برای اعمال قدرت نرم و نمایش پیشرفت دولتی بدل شد. تفکیک جنسیتی، استانداردسازی رشته‌ها و وابستگی به تجهیزات وارداتی، همگی بخشی از این پروژه بودند. از سوی دیگر، کمبود فضاهای ورزشی مناسب، فقدان مربیان متخصص، وابستگی به تجهیزات خارجی و تمرکز امکانات در تهران، شکاف عمیقی میان آرمان‌های مرکز و توان اجرایی محلی ایجاد کرد. تربیت‌بدنی در نیشابور بیش از آنکه به نهادینه‌سازی پایدار ورزش همگانی بینجامد، بازتابی از مدرنیته‌ای از بالا به پایین بود که بر دستور، نظارت و آیین‌نامه استوار بود. این شکاف، محدودیت‌های ساختاری پروژهٔ مدرن‌سازی پهلوی را در سطح محلی آشکار می‌سازد. از منظر چارچوب نظری پژوهش، یافته‌ها تأیید می‌کنند که سیاست ورزشی در دورهٔ پهلوی دوم، حتی در سطح شهرستان‌های غیرمرکزی، ابزاری مؤثر برای پیوند دادن افراد با پروژهٔ ملی بود. بااین‌حال، تحقق این پروژه همواره مشروط به ظرفیت‌های مادی و انسانی محلی باقی ماند و شکاف مرکز ـ پیرامون را بازتولید کرد. با وجود این، محدودیت تعداد و تنوع اسناد موجود، کفایت داده‌ها برای تعمیق کامل تحلیل نظری را محدود می‌سازد. از این‌رو، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده با بهره‌گیری از تاریخ شفاهی، منابع مکتوب مکمل (روزنامه‌ها، خاطرات و گزارش‌های اداری دیگر) و مقایسهٔ تطبیقی با شهرستان‌های همجوار در خراسان، کمبود داده‌ها را جبران کرده و امکان هضم و فراوری عمیق‌تر داده‌ها در چارچوب نظری را فراهم آورند. تنها در این صورت است که مطالعهٔ اسنادی محلی می‌تواند از سطح گزارش به سطح تبیین ساختاری و نظری ارتقا یابد.

منابع

- آبراهامیان، یرواند. (۱۳۸۹). ***ایران بین دو انقلاب***. ترجمه احمد گل‌محمدی و محمدابراهیم. فتاحی. تهران: نشر نی.
- تهرانچی، محمدمهدی. (۱۳۹۳). ***پیشینه ورزش نیشابور***. مشهد: همسایه آفتاب.
- کاتوزیان، همایون. (۱۳۹۱). ***ایرانیان: دوران باستان تا دوره معاصر***. ترجمه حسین. شهیدی. تهران: مرکز.
- Balslev, Sivan. (2024). Scouting in Iran amid changing practices of masculinity and childhood. The Journal of Imperial and Commonwealth History. (Vol 52), 326–349.
- Chehabi, Houchang. (1995). Sport and politics in Iran: The legend of Gholamreza Takhti. The International Journal of the History of Sport. (Vol 12), 48–60.
- Chehabi, Houchang. (2002). A political history of football in Iran. Iranian Studies. (Vol 35), 371–402.
- Dousti, Morteza. (2013). Sport policy in Iran. International Journal of Sport Policy and Politics. (Vol 5), 151–158.
- Kashani-Sabet, Firoozeh. (2011). Conceiving citizens: Women and the politics of motherhood in Iran. Oxford University Press.
- Koyagi, Mikiya. (2009). Moulding future soldiers and mothers of the Iranian nation: Gender and physical education under Reza Shah, 1921–41. The International Journal of the History of Sport. (Vol 26), 1668–1696.
- Schayegh, Cyrus. (2002). Sport, health, and the Iranian middle class in the 1920s and 1930s. Iranian Studies. (Vol 35), 341–369.
- Schayegh, Cyrus. (2009). Who is knowledgeable is strong: Science, class, and the formation of modern Iranian society, 1900–1950. University of California Press.

اسناد

- ساکما (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران): ۲۹۷/۴۸۳۶۶، ۲۹۳/۹۴۷۹۶، ۲۹۷/۵۱۰۴۳، ۲۹۷/۵۲۹۶۱

References

- Abrahamian, Ervand. (2011). Iran Between Two Revolutions. Translated by Ahmad Golmohammadi and Mohammad Ebrahim Fattahi. Tehran: Ney Publishing.
- Tehranchi, Mohammad Mehdi. (2014). The History of Sports in Neyshabur. Mashhad: Hamsayeh Aftab Publishing.
- Katouzian, Homa. (2012). The Persians: Ancient, Medieval, and Modern Iran. Translated by Hossein Shahidi. Tehran: Markaz Publishing.

Archival Documents

- NAMA (National Archives and Library of Iran): 48366/297, 94796/293, 51043/297, 52961/297.